

В. П. Гмиря*

РИНКОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Із створенням незалежної Української держави та відмовою від командно — адміністративних методів управління економікою постала нагальна потреба адаптації сільського господарства до ринкових умов господарювання.

Відсутність цілісної системи регулювання аграрного сектора України в період незалежності призвело до унеможливлення ефективного функціонування аграрного сектора і створення конкурентоспроможних сільськогосподарських підприємств, які б вільно працювали на вітчизняному та зарубіжному ринках.

Питаннями трансформації аграрного сектора в Україні займалася велика кількість вчених та науковців, серед яких П. І. Гайдуцький¹, В. В. Дорофієнко², О. І. Даций³, та ряд інших, які багато уваги приділяли розвитку аграрного сектора та його функціонуванню в ринкових умовах.

Метою даного дослідження виступає аналіз ринкової трансформації аграрного сектора України і розробка пропозицій щодо покращення його діяльності.

На сьогодні сільське господарство посідає провідне місце в економіці України. Тут виробляється близько 15 % валового внутрішнього продукту, зосереджено 12 % виробничих фондів, працює майже 22 % зайнятих у галузях економіки, з них у сільськогосподарських підприємствах різних форм господарювання — 2,5 млн. осіб, ще 1,9 млн. — в особистих селянських господарствах. У галузі безпосередньо задіяне найбільше багатство країни — її земельний фонд, який досягає 42 млн. га сільськогосподарських угідь.

Тривалий час аграрний сектор України розвивався у складі єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР. Пріоритети галузі формувалися і відповідно фінансувалися на планово — директивній основі з урахуванням потреб населення Союзу в цілому.

Починаючи з 1991 року, аграрний сектор України розвивається як самостійна галузь.

Виступаючи гарантом прав та свобод громадян України, Президент України у 1994-1999 рр. підписав низку указів із питань реформування земельних та майнових відносин, передачі об'єктів соціальної сфери колективних сільгоспідприємств місцевим органам самоврядування.

Основні пріоритети аграрної реформи були спрямовані на:

- роздержавлення та приватизацію землі;
- паювання та персоніфікацію майна і землі колективних сільськогосподарських та міжгосподарських підприємств;
- становлення та розвиток сільськогосподарської обслуговуючої та кредитної кооперації;
- формування кредитних відносин у сільському господарстві;
- гарантування та захист прав селян на майно та землю;
- формування конкурентних підприємств.

Відчутним кроком державної підтримки аграрного сектору стало вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарської діяльності. Відповідно до Указів Президента України "Про

© Гмиря В. П., 2006

* асистент кафедри маркетингу Донецького державного університету управління

¹ Україна за роки незалежності, 1991-2003. — 5-е вид., переробл. та допов. — К.: Нора-Друк, 2003. — С. 15.

² Дорофієнко В. В. Інфраструктура сільського господарства України // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 6. — С. 15.

³ Даций О. І. Розвиток інноваційної в агропромисловому виробництві України: Монографія. — К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2004. — С. 254.

фіксований сільськогосподарський податок”⁴, “Про підтримку сільськогосподарських товаровиробників”⁵ із 1999 року було запроваджено спрощену систему оподаткування сільськогосподарських товаровиробників та спрямування коштів нарахованого податку на додану вартість на їх потреби, що суттєво зменшило податкове навантаження на аграрне виробництво.

До початку реальних ринкових перетворень в аграрному секторі України функціонувало понад 12 тис. сільськогосподарських підприємств, у тому числі 10 тис. колгоспів і 2 тис. радгоспів. Монополізм державної власності на землю та частину засобів виробництва поєднувався з монополізмом колгоспної громади і практично не залишав реальних можливостей для розвитку приватного сільськогосподарського виробництва.

Масове реформування колгоспів розпочалося з прийняттям Закону України “Про колективне сільськогосподарське підприємство”⁶ (1992 р.) в основному воно полягало у визначенні частки (паю) кожного колгоспника у спільній власності, тобто у вартості колективного майна. Одночасно колгоспи перетворювалися на інші господарські формування, щодо яких чинним законодавством передбачалася наявність спільної часткової власності. Вже у 2002 році було реформовано майже 65% господарств, у 60% господарств проведено паювання майна.

Вже станом на 1 січня 2004 р. функціонувало в Україні 23671,1 аграрних підприємств, із них, 6469,3 — сільськогосподарські підприємства, 17103,3 — селянські (фермерські) господарства (табл. 1)⁷.

Розвиток агробізнесу в регіонах України можливий за умов ефективного використання нагромадженого раніше досвіду функціонування АПК, його основного капіталу та інших продуктивних сил.

Так, у Черкаському регіоні станом на 1 січня 2004 р. працювало всього 1023,8 аграрних підприємств: 421,7 — сільськогосподарські підприємства, 602,1 — фермерські господарства.

Процес формування приватного сільськогосподарського сектора значно прискорився з прийняттям Указу Президента України від 10 листопада 1994 р. “Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва”⁸. Вже у 1995 р. було приватизовано 70 % радгоспів, а 90 % колективних сільськогосподарських підприємств розпаювали майно між своїми членами.

Необхідною умовою оптимального функціонування агропромислового виробництва та ринку є наявність ринкової інфраструктури у регіоні.

Необхідною умовою оптимального функціонування агропромислового виробництва та ринку є наявність ринкової інфраструктури у регіоні.

Основними її елементами є — комерційні та акціонерні банки, ринок, аудиторські фірми, товарні біржі, біржі праці, біржі сільськогосподарської техніки, сировини, готової продукції, інформаційні центри.

Крім ринкової інфраструктури існує виробнича інфраструктура. У виробничій інфраструктурі виділяють дві частини: перша — забезпечення матеріальних, енергетичних, інформаційних потоків в АПК (транспорт, матеріально — технічне постачання, заготівля, газо-, водо-, електропостачання), друга — виробниче обслуговування, агросервіс.

Інфраструктура Черкаського регіону представлена комерційними банками, аудиторськими фірмами, ринками сільськогосподарської продукції. В Черкаській області функціонує Черкаська торгово — промислова палата, яка регулює відносини підприємств не тільки промислового напрямку, а й сільського господарства.

⁴ ОВУ. — 1998. — № 25. — Ст. 907.

⁵ ОВУ. — 1998. — № 48. — Ст. 1749.

⁶ ВВР. — 1992. — № 20. — Ст. 272.

⁷ Черкаська область у 2004 році: Статистичний щорічник. — Черкаси, 2004. — С. 10.

⁸ Урядовий кур’єр. — 1994. — № 176.

Таблиця 1.

Аграрні підприємства України станом на 1 січня 2004 р.

Область	1990 р.			2004р.		
	Всього	У тому числі		Всього	У тому числі	
Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення	Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення	
Вінницька	2838,2	1792,1	1046,1	1255,9	354,2	901,7
Київська	3314,0	2380,4	933,6	1510,2	641,5	868,7
Полтавська	2734,0	2019,3	714,7	984,7	440,2	544,5
Сумська	1892,5	1245,6	646,9	892,0	301,0	591,0
Тернопільська	1629,5	878,1	751,4	725,4	98,5	626,9
Харківська	2787,3	2080,2	707,1	1205,4	466,6	738,8
Хмельницька	1997,2	1164,1	833,1	1088,3	264,0	824,3
Черкаська	2260,6	1608,5	652,1	1023,8	421,7	602,1
Чернівецька	946,6	509,9	436,7	513,6	54,4	459,2
Разом	20399,9	13678,2	6721,7	9199,3	3042,1	6157,2
Україна	52585,6	34706,5	17879,1	23671,1	6469,3	17103,3

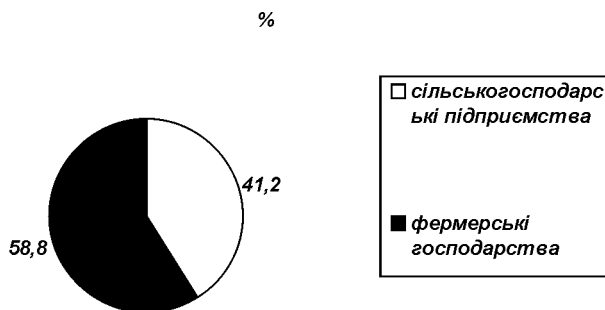

Рис. 1. Структура зареєстрованих агроформувань, створених у процесі реорганізації КСП станом на 1.01.2004 р. по Черкаській області

Одним із перспективних засобів підвищення забезпеченості сільськогосподарського виробництва й переробних галузей АПК машинами й обладнанням, а також засобом їх оновлення є лізинг. Він являє собою особливу форму фінансування капіталовкладень і децю схожий з орендою. За використання машин орендатор сплачує її власникові, частіше фінансовій установі, спожиту вартість, процент за кредит. Для користувача лізинг одночасно розв'язує проблему придбання нової техніки й проблему фінансування покупки.

Розрізняють фінансовий й оперативний лізинг. Фінансовий лізинг ближчий до звичайної довгострокової оренди засобів виробництва і закінчується, як правило, переходом майна, яке орендується, від орендодавця у власність орендатора.

Оперативний лізинг ближчий до довготривалого прокату основних засобів. Обслуговування та ремонт здійснюється їхнім власником або проміжною дилерською фірмою. У сільському господарстві, як правило, застосовують оперативний лізинг.

Основними ланками соціальної інфраструктури в сільській місцевості є: житлове та культурно — побутове будівництво, медичне обслуговування, поліпшення умов для життя та творчої діяльності сільських трудівників, благоустрій сільських поселень, розвиток торговельних мереж, розвиток транспортних комунікацій.

На даний момент у Черкаській області майже всі населені пункти забезпечені торговельними мережами, медичними пунктами, транспортними комунікаціями. Проте ця інфраструктура не забезпечує повністю умови проживання населення в сільській місцевості.

На сьогодні в Черкасах та Черкаській області існує 5 сільськогосподарських підприємств, які працюють на умовах фінансового лізингу. Це дозволяє отримати підприємствам різноманітні фінансові, податкові і валютні пільги.

По закінченню дії договору ці підприємства мають змогу вибрати один із трьох видів додаткових договорів:

- купівля матеріальних цінностей за залишковою вартістю, яка заздалегідь визначається договором;

- укладання лізингової угоди на менший строк за пільговою ставкою;

- повернення лізингової компанії матеріальних цінностей.

Політика регіону направлена на створення основних районів виробництва різних видів сільськогосподарської продукції.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

1. Для ефективного функціонування аграрного сектору в Україні, потрібно забезпечити його необхідними елементами інфраструктури з метою стабілізації сільськогосподарського виробництва.

2. Створити пільгові умови фінансування сільськогосподарських підприємств (бюджетне фінансування на основі передачі державних облігацій, банківське кредитування, видачі субсидій низько відсоткових направлялися б у пріоритетні галузі сільського господарства та ін.).

3. Прискорити створення антикризової програми регулювання сільського господарства в регіоні, тобто встановлення рівноваги між попитом та пропозицією на ринку товарів.

4. Провести державну політику в сфері ціноутворення на агропромислову продукцію

Стаття рекомендована до друку кафедрою маркетингу Донецького державного університету управління (протокол № 3 від 17 жовтня 2006 року)

